

IZHAJA VSAK DAN

Zadnji ob nesodljah in praznikih ob 5., ob ponudnikih ob 8. zjutraj.
Posamežne šter, se prodajajo po 3 novč. (6 stot.) v mnogih tobakarnah v Trstu in okolič. Gorici, Kranju, Št. Petra, Postojni, Sečani, Nabrežini, Sv. Luciji, Tolminu, Ajdovščini, Dornbergh itd. Zastavale šter, po 5 avč. (10 stot.).
OGLASI SE RAČUNAJO NA MILIMETRE v širokosti 1 metriona. CENE: Trgovinaki in obrtni oglasi po 8 st. nov., omurnice, razvaline, poslanice, oglasi denarnih zavodov po 20 st. nov. Za oglase v tekstu lista do 5 vrst 20 K. vsaka nadaljnja vrsta k 2. Mali oglasi po 4 stot. beseda, najmanj pa 40 stot. Oglase sprejema Izseratni oddelki uprave "Edinosti". — Plačuje se izključno le upravi "Edinosti".
Platljive in stolnije v Trstu.

EDINOST

glasilo političnega društva "Edinost" za Primorskem.

V edinstvu je moč!

NAROČNINA ZNAŠA

za eno leto 26 K, pol leta 12 K, 3 meseca 8 K; za zadnjo brem dobesedna naročina, se uprava ne osredia. Naročnina na nadaljnje izdajanje "EDINOSTI" stane: za eno leto Kres 5-6, za pol leta Kres 2-6. Vsi določni naj se poslujejo na uredništvu lista. Nepravilna pisma se ne sprajajo in ne vredijo. Naročnina, izdaje in reklamacije je podljati na upravo lista. **URDENIŠTVO:** aliči Giorgio Galatti 18 (Naredni dom) Izdajatelj in odgovorni uradnik **STEFAN GORINA**. Lastnik lastnere liste "Edinost". - Naslovna "Edinost" vpisana nadruga z emajnim poročilom v Trstu, aliči Giorgio Galatti štev. 18. Postoje hramilišča način R. 841-652. TELEFON R. 11-57.

Razbijalci in vandali iz dne 4. septembra pred sodiščem.

Nadaljevanje poročila o sinočni razpravi.

Priča Kuštrin.

Preds.: Kam ste šel 4. septembra zjutraj.

Priča: K briveu v ulico Giulia, a od tu v kavarno Minerva. Ko sem bil tam pet ali šest minut, prihrami truma demonstrantov, ki so pričeli lučati kamenje in razbijati. Prišlo je v kavarno kakih osem oseb. Na to sem ušel, ker je padalo kamenje v kavarno. Če bi bil ostal v kavarni, bi bil v nevarnosti, da me kamenje zadene.

Preds.: Koliko časa je trajal ta prizor?

Priča: Kakih 8 minut.

Dr. Petronio: Ste li videli, kakšne osebe: kakšne starosti in kakšne zunanosti so bili demonstrantje.

Priča: Čedno oblečeni mladeniči od 17-18 let.

Preds.: Ste li slišali streljati z revolverjem?

Priča: Ne morem reči ne dám, ne da ne.

Priča Bohumil Novak

ravnatelj "Živnostenske banke" priseže nemško.

Preds.: Kaj veste o dogodkih 4. septembra?

Priča: Nisem bil navzoč. Sluga mi je telefoniral, da so bile razbite vse šipe. Podal sem se na to na lice mesta in našel tam polno manjših in večjih kamnjev.

Preds.: Koliko škode trpi banka?

Priča: 1600 kron, katere je že povrnila zavarovalnica. Zato ne zahtevamo, da se škoda povrne.

Preds.: Niste videli nobenega demonstranta.

Priča: Ne.

Preds.: Je bilo mnogo oseb v banki?

Priča: Ne, samo sluga, ki se nahaja sedaj v Budčovicah.

Priča Vladimir Krstnik

blagajnik "Jadranske banke", izpove v italijanskem jeziku. Onega dne je bil on v uradu v pritličju. Vrata so bila zaprta. Okoli 11. ure se je čulo vpitje in obenem je začelo padati kamenje. On je pobegnil.

Razbite so bile vse šipe nad vratmi v ulici San Nicolò. Bil je ž njim še neki kolega, a tudi on je pobegnil.

V prostore banke je padlo kakih 20 kamnov, težkih po 1-1½ kg.

Preds.: Ne veste, koliko ima banka škode.

Priča: Jaz ne morem določiti. Ravnatelj banke g. Antić ga je pooblastil, da zahteva odškodnino v znesku 80 K.

Preds.: Razbijalcev niste videli nobenega?

Priča: Ne, ker nisem mogel gledati ven na ulico.

Predčita se na to izjavo, ki jo je poslal pred preiskovalnim sodnikom ravnatelj Jadranske banke, g.

Maks Antić,

ki v tej svoji izjavi določa škodo, ki jo trpi banka, na 80 K.

Priča Marko Kunej

ravnatelj filialke "Ljubljanske kreditne banke", izpove v italijanskem jeziku.

On ni videl ničesar. Se le potem, je videl poškodbe: razbita je bila nadpisna tabla in ena šipa v prvem nadstropju. V uradu je bila le soproga bančnega služnika. Škoda znaša skupno 96 K.

Odpoveduje se pravicam zasebne stranke in zahteva le odškodnino v gori navedenem znesku.

Priča Josipina Milič,

kuharica v gostilni "Al porchetto", izpove italijanski.

Onega dne je bila v kuhinji gostilne. Ko je slišala vpitje, je šla na ulico in videla, da so demonstrantje lučali kamenje proti knjigarni Gorenca.

Preds.: Kakšni ljudje so bili demonstrantje?

Priča: Spredaj gospodje, zadaj malarja?

Preds.: Pa so gospodje lučali kamenje?

Priča: Ne, gospodje so komandirali,

a malarija je lučala kamenje. Gospodje so imeli belo-rdeče-zelene znake in so kričali "Fora i ščavi! Deghe ai ščavi!" Videla sem tudi, da so nekateri imeli revolverje in drugi nožiče.

Preds.: Ste li bila v strahu?

Priča: To seveda!

Preds.: Poznate katerega tožencev?

Priča (pogleda tožence): Nobenega, sploh so bili oni gospodje bolje oblečeni.

Preds.: Kako so šli po ulici?

Priča: Sprednji so imeli neke cunje, bele, zelene in rdeče in s temi so dajali znamenja: Ko so pokazali belo, so šli počasi naprej, ko so pokazali zeleno so šli pa bolj naglo za prednjimi.

Preds.: Pa iz česa so bila prav za prav ta znamenja?

Priča: Gospod predsednik, jaz nisem mogla gledati na to: paziti sem morala na kozice.

Priča Lovrenc Jurič

izpove italijanski. On je gostilničar v ulici Valdirivo. Videl je demonstrante in slišal, ko so vpili "abbasso i ščavi!", "viva il nostro podestà!". Videl je nekega gospoda, o katerem so mu potem povedali, da je župan.

Videl je, kako so demonstrantje razbijali šipe knjigarne Gorenca.

Preds.: Kaki ljudje so bili med demonstranti?

Priča: Stari in mlati.

Preds.: Poznate koga od obtožen cev?

Priča: Ne.

Priča Josip Vela.

Preds.: Kaj veste vi o dogodkih 4. septembra?

Priča: Videl sem demonstrante okoli 10. ure in tri četrt, ko sem stal na voglu ulic S. Francesco in Carducci. Bilo jih je kakih dvesto.

Preds.: Ste slišali klice?

Priča: Seveda, na vogalu ulice S. Francesco sem čul kričati: "Abbasso i ščavi!" Videl sem nekega mladeniča, ki je strgal napisno tablo "Trg. obrtne zadr.".

Demonstrante so se nato podali v kavarni Minerva, kamor sem jim sledil. Videl sem istega mladiča, ki je trgal ono tablo, kako je z nekim kolom razbijal kavarniške šipe. Videl sem tudi metati kamnje.

Preds.: Oglejte si tožence!

Priča: Poznam samo g. Leilerja, ki je bil član "Lege patriottiche".

Tož. Leiler: Ni res, jaz nisem bil član, igral sem samo na vijolino, kakor sem to tudi delal v slovenskih društvih.

Preds.: Je bil Leiler med demonstranti?

Priča: Ne. Ker ga poznam še od tedaj, ko je bil v "Legi patriottiche" bi ga gotovo spoznal, ako bi bil med demonstranti.

Preds.: Ste vi opazili posamezne demonstrante?

Priča: Vsakega posameznika se ne spominjam.

Bran. Musaffia priči: Ste videli toženca Ancono?

Priča: Ne morem reči, ker je bila velika množica.

Priča Gregorat

vratar hiše ulice S. Francesco št. 2, je videl demonstrante in takoj zaprl vrata. Demonstrante so začeli metati kamnje, nakar se je on skril.

Preds.: Ste videli, da so strgali tablo babice Rogelj?

Priča: Ne, ker sem bil na dvorišču hiše.

Preds.: Kedaj ste šel zopet gledat na vrata?

Priča: Črez pol ure. Škode so napravili 8 kron.

Preds.: Niste videli nikogar od obtožencev?

Priča: Ne.

Priča zahteva na to "žornado", a predsednik mu likvidira le pol "žornade".

Priča Marija Rogelj,

ni prišla na razpravo.

Predsednik prečita izjavo, ki jo je podala pred preiskovalnim sodnikom.

Priča je ona babica v ulici S. Francesco, kateri je bila odnešena slovenska nadpisna tabla. Trpi 10 kron Škode in zahteva odškodnino. Ni videla nobenega

Priča Josip Kranjc,

lastnik kavarne Minerva, izpove italijanski, ni bil v kavarni, ko so demonstrantje razbijali. Bil je o tem obveščen po nekem prijatelju.

Ko je na to šel v kavarno, je našel vse razdejano.

Preds.: Koliko škode trpi?

Priča: Vsega skupaj sem zračunal okrog 4000 kron. Moral je, na povelje policije zapreti kavarno.

Iz izvestji izvedencev, ki je predsednik prečita, izhaja, da je bila škoda cene na K 1968'90.

Preds.: Torej koliko zahtevate odškodnine?

Priča: 4000 kron.

Priča Josipina Krajnc

izpove italijanski.

Onega dne je bila v kavarni. Ob 11. uri, ravno ko so bili neki gostje končali igriati "billard", je začula vpitje: "Fora i ščavi!" in obenem je pričelo razbijanje šip.

Zaprla je takoj predal, v katerem je imela novce. V kavarni je bilo le šest gostov.

Razbijalci so prišli do sredine v kavarno. Ko so bili notri so dalje razbijali vse, kar jim je prišlo pod roke. Delali so kakor pravi divjaki.

Preds.: Ste li bila vi v nevarnosti?

Priča: Seveda sem bila. To je bilo tako, da ne morem popisati. Ostala sem sama v kavarni.

Preds.: Poglejte tožence in povejte če je bil kateri izmed njih med razbijalci.

Priča (pogleda tožence): Ne morem reči ničesar.

Priča povrva nadalje, da so demonstrantje vrgli v kavarno tablo babice Margarite Rogelj.

Priča Leopold Oreš.

izpove italijansko.

Preds.: Ste videli demonstrante v ulici Valdirivo?

Priča: Da, so kričali.

Preds.: Ste li kaj videli v ulici S. Francesco?

Priča: Videl sem nekoga, ki je strgal tablico "Trgовске obrtne zadruge". Nato sem sledil demonstrantom na Acquedotto, kjer so kričali "Abbasso i ščavi".

Preds.: Poznate koga izmed obtožencev?

Priča: Ne.

Preds.: Kake starosti so bili demonstrantje?

Priča: Od 15-30 let. Bila je mešana družba.

Priča za

sam pisal branitelju dr. Pangrazi in mu opisal vse napake svojega sina.

Hotel je večkrat potem govoriti v bolnišnici s svojim sinom, a se je vzdržal. Slednjič je po nasvetu zdravnika dr. Favento spregovoril s sinom dne 11. decembra. Bil je ž njim neki sosed, imenom Albanese.

Sin, Anton Demarco mu je rekel:

— Oni mladeniči, ki so v zaporu, so nedolžni. Jaz bom vse popravil. Za prihodnji torek bomo dali pozvati preiskovalnega sodnika in mu bom povedal vse po pravici.

Do tega pogovora med njim in sinom e prišlo vsled tega, ker je bil dr. Favento že prej pokojnemu Antonu Demarco povedal, da bi on (njegov oče) rad govoril ž njim o procesu.

Ko je torej on prišel k sinu, ga je sin vprašal:

— Kaj si govoril z dr.om Favento?

— Govoril nisem ž njim nič, le izrazil sem mu željo, da bi rad govoril s teboj o oni stvari.

— Kaj pa ti veš o oni stvari.

— Ravno zato, ker ne vem, bi rad vedel.

— No, da, oni mladeniči so nedolžni. Na to mu je obljubil, da bo dal pozvati preiskovalnega sodnika za v torek 13. decembra, a v pondeljek dne 12. je umrl predno je mogel izpolniti obljubo.

Branitelj dr. Pangrazi prečita na to pismo, ki mu je je pisal dne 5. decembra Josip Demarco, oče pokojnega. V pismu, ki je pa z ozirom na piscu nekam čudno lepo in pravilno stilizovan, je Josip Demarco povedal dr.u Pangraziju, da njegovernu sinu ni dati vere, da mu jih je že mnogo nakuhal itd.

Priča Emilij Albanese.

Bil je z Josipom Demarco v bolnišnici pri Antonu Demarco, ki je rekel očetu, da bi se rad rešil te zadeve. Sploh potrdi priča, kar je povedal Josip Demarco.

Priča Josip Lovretič.

Preds.: Kje ste bili dne 4. septembra?

Priča: Ob 10. in pol predpoludne sem bil v ulici Valdirivo. Tam sem videl demonstrante. Bilo jih je kakih 200. Peli so himno "Lege nazionale". Za tem so razbijali šipe knjigarno Gorenjec.

Prepozna mej toženci Morassija, za enega onih, ki so se vdeležili demonstracije. Vendar ni videl Morassija lučati kamenje.

Ko so sli v ulico San Francesco, je šel tja za demonstranti. Tam so razbili neke table. Eno tablo so sneli se zida. Za tem so sli na Acquedotto, kjer so razbili šipe kavarne "Minerva". Videl je lučati kamenje. Iz prvega nadstropja je nekdo zlil vodo na demonstrante.

Šel je za demonstranti tudi na trg pri zdečem mostu, kjer so lučali kamenje proti neki banki.

Preds.: Poznate katerega onih, ki so razbijali kavarne "Minerva"?

Priča: Da, Alojzija Dukića.

Preds.: Kaj je storil Dukić?

Priča: Odrgal je neki drog iz kovine ter je z istim udrial po šipah.

Preds.: Poznate že od prej Dukića?

Priča: Ne, prej ga nisem nikdar videl.

Predsednik veli tožencem vstat, nato priči:

— Poglejte tožence in pokažite onega, ki je z drogom razbijal šipe.

Toženec pregleda vso vrsto tožencev, a ko dospe s pogledom do Dukića, stegne roko in ga s prstom pokaže rekši:

— Ta!

Tož. Dukić ugovarja, da ni bil on; priča da se moti.

Glede Morassija vstraja priča pri trditvi, da ga je videl pred knjigarno Gorenjec, ko so tam dvignili v zrak župana, kar se je zgodilo potem, ko so bile šipe že razbite, dočim Morassi to taji in trdi, da je bil tam, a pozneje in z vožčem za sladoled.

Odv. dr. Mussafia konstatičuje, da je priča Lovretič danes vse drugače izpovedal, nego pred preiskovalnim sodnikom.

Preds.: Ni res.

Dr. Mussafia stavi na to več vprašanj priči, a slednjič ga predsednik prekine ter mu zabrani staviti druga vprašanja. Mej vprašanji, ki jih je dr. Mussafia stavljen, je bilo tudi sledeče:

— Po čem ste spoznali Morassija?

— Po tem, ker je plavolas.

Toženec Morassi, ki stoji pred pričo, ima pa temne, skoro črne lase.

Priča Fran Gržina.

Priča je nadzornik policijskih agentov. Preds.: Kje ste bili v službi 4. septembra?

Priča: Pred "Narodnim domom".

Preds.: Je li bilo tam mnogo ljudi?

Priča: Da, Slovenci so stali tik pred "Narodnim domom" in poslušali dr. Mandičev govor.

Po tem so se hoteli podati pred Chiuzzo, kar je zabranil policijski kordon.

Nato pripoveduje priča o posameznih napadih na Slovence in o tožencu Müllerju, katerega je on aretiral.

Preds.: Kaj je naredil Müller?

Priča: Jaz nisem videl Müllerja, da je tepel Slovence, pač pa je videl to redar Spa zzapan. Müller je hotel bežati, na kar sem ga jaz aretoval.

Preds.: Ste videli koga od obtožencev zjutraj?

Priča: Da, Dukića in Tagliapietro. Stala sta zraven ribjega trga.

Preds.: Koliko je bilo ura?

Priča: Deset minut pred dohodom puljske NDO, ki je prišla ob 10. uri in četrт?

Preds.: Je mogoče, da je šel Müller samo gledat?

Priča: Težko je odgovoriti na to, zraven je bil na vsak način.

Preds.: Ga poznate vi?

Priča: Da, videl sem ga že prej več krat.

Bran. Pangrazi: Ste vi bili bliže Müllerju, kakor redar Spazzapan?

Priča: Tega ne morem povedati, — Spazzapan je bil zadej za meno.

Priča dr. Favento.

Priča je zdravnik v mestni bolnišnici. Zdravil je pokojnega Antona Demarco. Z Demarcem (pokojnim) ni nikdar govoril o stvari. Nekega večera je bil prišel k njemu oče pokojnega Demarco in mu povedal, da hoče njegov sin govoriti s preiskovalnim sodnikom. Ve, da je bil prišel v bolnišnico avskultant preiskovalnega sodnika, a ni mogel govoriti z Demarcom, ker je bil težko bolan. V poneljek, dne 12. decembra je Demarco umrl, predno je mogel govoriti s preiskovalnim sodnikom.

Bran. dr. Pangrazi: Je li imel Demarco zdrave oči?

Priča: Bil je zelo kratkovid.

Preds.: Na kakšno daljavo je lahko videl?

Priča: Na kakih 7 metrov daljave ni videl ničesar.

Bran. odv. Petronio: Je li mogoče, da je Demarco od restavracije Gambrinus videl in spoznal ljudi, ki so se nahajali pred kavarno "Minerva"?

Preds.: Opozorjam, da priča ni sodni izvedenec.

Priča Artur Finazza.

Bil je onega dne skupaj s tožencem Tagliapietra. Pozneje sta naletela na toženca Dukića. Videli so sprevod Slovencev in so šli za njimi. Na to so ostali v ulici Carduccii.

Pozneje je šel s tožencem Tagliapietra do ulice Ugo Foscolo.

Dr. Pangrazi: Ste videli istega dne Demarcota?

Priča: Da. Prišel nam je nasproti in nam rekel: "Ste li videli, kaj so napravili pri kavarni "Minerva"?"

Priča Rihard Cosmini.

Priča dela v Miljah. Bil je tam aretovan, češ, da se je udeležil i on demonstracij in razbijanj 4. septembra. Pove danu mu je bilo, da je bil aretovan na podlagi obdolžitve Antonia Demarco. Slednjič je bil izpuščen, ker je dokazal, da je onega dne delal v Miljah.

Priča citira pri tem neke paragrafe.

Preds.: Vi pa dobro poznate paragrafe.

Priča: Ej, kako jih ne bom, ko sem skoraj vedno v zaporih.

Na vprašanje, če je poznal Demarcota, je priča rekel:

— Ej, poznal sem ga, poznal! Saj mi je pa tudi mnogo "porkerij" napravil!

Priča Josip Badalič.

Priča je c. kr. redar. Dne 4. septembra je bil v službi v ulici Parini do pol dne. Zvečer je bil prost, a moral je ostati na stražnici. Neki gospod je prišel klicati stražo, češ, da se pretepajo. On je vzel sabljo in šel; našel je pred kavarno Reclame, kjer je več njih pretepalo Mihaela Žgonc. On, priča, je aretoval toženca Madritza, ko je hotel pobegniti.

Priča Kobau, c. k. redar.

Preds.: Kaj se je zgodilo 4. septembra ob 10. uri zvečer?

Priča: Ko sem šel po Barijeri, sem strečal štiri Slovence, ki so rekli, da so jih Italijani napadli. Šli smo na to proti trgu Barriera, ker je družba kakih 80 oseb zopet napadla one štiri Slovence. Tu sem enega napadalcev aretoval in uklenil. Bilo je približno 100 oseb, ki so grozili Slovencem s kamenjem. Kričali so: Oči i sbiri! Enega napadalca sem aretoval na vogalu ulice del Bosco.

Preds.: Kaj veste vi o obtožencu Madritzu?

Priča: Je bežal, na kar ga je aretoval redar Balanič.

Preds.: Zakaj ga je aretoval?

Priča: Ne vem. Kričalo se je: Oči i sbiri! Redar Markuža mi je povedal, da je tudi Madritz kričal: Oči i sbiri!

Obtoženec Madritz taji, da bi bil to kričal.

Bran. Pangrazi: Ste poznal prej Madritza?

Priča: Ne.

Priča Ivan Skedel
vratar hiše ul. Rossetti št. 31.

Preds.: Kaj ste slišali vi o demonstracijah o poldne 5. septembra?

Priča: Slišal sem v dvorišču neki pogovor v četrtem nadstropju: Nekdo je rekel: "Veselje je bilo, kako je vse letelo po zraku (namreč v kavarni "Minerva")". Zdi se mi, da je bilo to v stanovanju Leiler.

Obtož. Leiler: Okna mojega stanovanja ni mogoče videti. Razum tega sem bil jaz onega dne v uradu do ene ure popoludne.

Priča zahteva odškodnino za zgubljen čas. Predsednik mu določi z K.

Na to je predsednik prekinil razpravo za 10 minut.

V nadaljevanju razprave naznani dr. Pangrazi, da toženec Dukić prosi, da bi se smel odstraniti, ker je bolan, in je sporazumen s tem, da se razprava vrši v njegovi odsotnosti.

Na to da predsednik pozvati pričo

Jakob Tomè,

ki ga pa ni na razpravo.

Priča Viktorija Tomè.

Pred zasljanjem te priče, da predsednik ukor branitelju dr. Rossi, ker je rabil izraz: "Cosi casca la baracca!"

Priča Viktorija Tomè je mati toženca Tomè, ter skuša podpreti álibi svojega sina.

Jakob Tomè.

Toženec Tomè naznani, da je njegov oče, Jakob, popoloma gluhi, in da razume samo na znamenja.

Vsled tega da predsednik pozvati prejšnjo pričo, soprogo Jakoba, da posreduje se znamenji.

Potom teh znamenj se izvè, da je bil toženec Tomè doma do 11. ure predpoludne, a popoludne je ostal zunaj skoraj do polnoči.

Priča Gentilomo.

Ni bil še zasišan v tem procesu. Predlagal ga je branitelj toženca Leilerja, odv. Petronio.

Ker je žid, priseže z roko na bibliji.

Priča potrdi, kar je včeraj rekel toženec Tomè v svojo obrambo, kakor je bilo namreč že priobčeno včeraj, oziroma danes, v našem in v drugih listih.

Priča Ana Leiler.

Odvetnik Petronio naznani, da je priča Ana Leiler, ki je mati toženca Leilerja, bolna in ne more priti na razpravo.

Priča Markič Josipina.

Preds.: Koliko vam je let?

Priča (komaj slišno): Sedemnajst deset.

Priča pove, da je toženec Leiler stalovan v isti hiši, kakor ona.

Potrdi, da je preko okna govorila z Leilerje